

*Neža Mrevlje, Lidija Jularić,
Katarina Župevc, Sara Pistotnik,
Živa Bobek, Helena Dembsky*

SEMINAR ŠTUDENTOV ETNOLOGIJE IN ANTROPOLOGIJE V BEOGRADU

Roaming Anthropology seminar I, ki je potekal med 22. in 26. februarjem 2002 v Beogradu, je seminar študentov etnologije in kulturne antropologije iz držav nekdanje Jugoslavije: Hrvaške, Makedonije, Zvezne republike Jugoslavije in Slovenije. Takšen mednarodni dogodek po desetletju pretrganih strokovnih poti pomeni novo obdobje sodelovanja – če lahko tako rečemo – »od spodaj navzgor«. S tem je mišljeno, da se stiki znova navežejo, tokrat na pobudo študentov.

Zamisel o študentski oziroma **strokovni povezavi na območju nekdanje Jugoslavije** je lahko nekakšna »manifestacija«, saj na strokovni ravni prebija meje, zgodovino in politiko. Namen je vzpostaviti »državo v malem«, na etnološko-antropološkem področju, razvijati strokovne povezave, raziskovati in primerjati »skupne pojave«, ki nas vežejo ter določajo – kulturološko, zgodovinsko in politično. Prav tako je namen opazovati njihovo preobrazbo v različnih in podobnih razvojih.

Na letošnjem seminarju, ki je bil prvi tovrsten in teži k svojemu nadaljevanju, saj ne bi bil »pravi etnološko-antropološki seminar«, če ne bi imel vizije »ustvariti tradicijo«, smo se zbrali študentje iz kluba študentov etnologije in antropologije iz Beograda, kluba študentov etnologije Domači iz Zagreba, makedonskega študentskega etnološkega društva iz Skopja in 10 študentov, večinoma 3. in 4. letnika (ena študentka), oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo iz Ljubljane, ki smo predstavljali na novo oživiljeni ŠEG (Študentsko etnološko gibanje). Seminarja smo se udeležili »pod lastnim okriljem«.

Pobudniki in organizatorji dogodka so bili beograjski kolegi, ki so pravzaprav zastavili ves projekt »potujočega« seminarja, to je organizacije tovrstnih seminarjev v drugih državah nekdanje Jugoslavije. Na žalost je pri tem izvzeta Bosna in Hercegovina, ki še nima svojega oddelka za etnologijo in (kulturno) antropologijo, čeprav obstaja možnost povezave s študenti sorodnih strok. Naslednji seminar o **subkulturalah** bo predvidoma v Makedoniji.

Ozadje

Sodelovanje se je začelo lani med 13. in 15. majem, ko je nekaj študentov v okviru seminarja **Etnologije Balkana** obiskalo oddelka za etnologijo in antropologijo v Beogradu. Tu smo navezali tesnejše stike in tako ustvarili podlago za nadaljnje sodelovanje. Obisk je potekal pod mentorstvom asistenta Petra Simoniča in mladega raziskovalca Boštjana Kravanje.

To je bil prvi tovrsten obisk po »jugoslovanski vojni« in zaradi tega toliko bolj zanimiv. Seznanili smo se z najpomembnejšima etnološkima ustanovama v Srbiji – Etnografskim inštitutom SANU ter Etnografskim muzejem, pa tudi s kulturno-političnima ustanovama, ki sta prispevali pomemben delež k razvoju političnih dogodkov v Srbiji v zadnjih desetih letih – z Odporom in radiem B-92.

Obisk je spodbudil zamisel o **skupnem terenskem delu slovenskih in srbskih študentov**. Tako je nastal projekt Etnološki temelji regijskega parka Pohorje, katerega glavna naloga je mednarodno povezovanje študentov na skupnem strokovnem in izobraževalnem področju. V najširšem pomenu gre za seznanjanje srbskih študentov s slovensko kulturo, predvsem pa so pomembni skupno terensko delo, spoznavanje metodologije, izmenjava izkušenj in skupno iskanje možnosti oblikovanja končnega izdelka.

Da bi gostje čim bolje spoznali usmeritve sodobne slovenske etnologije in družbe, je osrednji del tega projekta delo na zavarovanem območju, kjer bo pozornost posvečena možnostim turističnega razvoja v prihodnjem Regijskem parku Pohorje.

Vsebina seminarja

O enotni vsebini letošnjega seminarja sicer ne moremo govoriti, saj so bili **predavanja in delavnice** zaokrožene enote, ki se med sabo niso povezovale. Bojan Žikić je imel predavanje *K antropologiji drugačnosti – subkulture*, Saša Nedeljković *Problem konstrukcije nacionalne identitete v Črni gori*, Miloš Milenković je vodil *delavnico o transformaciji visokega šolstva*, Vesna Vučinić *o mešanih zakonih*,¹ Ildiko Erdei *delavnico »Pioniri maleni« – otroštvo v socializmu*, Lidija Radulović pa *delavnico »Religija in rod. Senka Kovač je predstavila znanstvene raziskave na koncu 20. stoletja na primeru evalvacije del Marsela Griola*, Gordana Gorunović pa je vodila razpravo o študentskih protestih v Beogradu med letoma 1996 in 1997 ter pisanju zbornika »O studentima i drugim demonima«. Program je vseboval še ogled Etnografskega inštituta SANU in Etnografskega muzeja.

Teme zadnje delavnice so bile nadaljnje sodelovanje, organizacija »potujočega« seminarja, skupna terenska praksa in postavitve skupne spletne strani, katere glavni namen bo komunikacija in predstavitev del študentov etnologije in antropologije iz nekdanje Jugoslavije. Vsebina prihodnjih seminarjev v okviru »potujočega« seminarja naj bi bila poenotena, zato je bilo odločeno, da bo naslednji seminar predvidoma konec avgusta ali v začetku septembra na Ohridu na temo subkultur.

Za **vizualno antropologijo** obstaja veliko zanimanje. Študentje iz Makedonije so nam prikazali videokasete s terenskega dela (svatba, bogoslužje in zdravlilka urokov), slovenski študentje smo zavrtili predstavitveni film našega oddelka, Bojan Matjašič pa še film o trenju lanu. Nameravali smo prikazati še nekatere druge filme iz dokumentacije našega oddelka, toda na žalost nam je zmanjkalo časa.

Seminar je bil predstavljen na Radioteleviziji Srbija in radiu B-92, katerega prispevek so 3. marca 2002 lahko slišali tudi slovenski poslušalci Radia Študent v oddaji Crossradio. Večina seminarja je **dokumentirana** na fotografijah in videokaseti, ki so trenutno še v zasebni lasti udeležencev.²

Vizija

Cilj je ustvariti trajno mednarodno sodelovanje, ki bo temeljilo na skupnih seminarjih in terenskem delu, ukvarjati se z enakimi tematikami in na njihovi podlagi v različnih državah primerjati ponavljajoče se fenomene.

Vemo, da zgodovinski, kulturni in politični prostor »ustvarja« fenomene, jih opredeljuje, je njihov del, lahko posledica ali odgovor. Prav zato in sploh zato so pomembni takšna povezovanja in raziskovalne primerjave. Predvsem zaradi lažjega umeščanja in raziskovanja lastnega prostora, pa tudi sosednjega in bolj oddaljene

ga. To bo pripomoglo h krepitvi stroke in raziskav na tem območju, čeprav ga ne moremo terminološko povsem ustrezno opredeliti niti z Balkanom niti jugovzhodno Evropo.

(Neža Mrevlje in Lidija Jularić)

Delavnica o mešanih zakonih. Foto: Helena Dembsky.

V predavanju z naslovom K antropologiji drugačnosti – subkulture se je dr. Bojan Žikić, asistent na Filozofski fakulteti v Beogradu, dotaknil vprašanja, ali obstaja razlika med predmetom preučevanja etnologije in predmetom preučevanja antropologije ter ali nasprotje med nacionalnim in obćim upravičuje te razlike in odnos etabrirane kulture globalne družbe do subkultur, ki pripadajo istemu kontekstu.

Predstavljen je bil model študije subkultur iz osemdesetih let 20. stoletja v Beogradu in takratnih posredno določenih »slogov« popularne glasbe. S preučevanjem takšnih družbenih fenomenov se je ukvarjala antropologija, saj je bilo njeno področje delovanja »drugi« skupine, medtem ko se je etnologija osredotočala na preučevanje »mi« skupine.

Dr. Žikić je naštel pet glavnih subkultur v Beogradu, ki so temeljile na *alternativnosti*: **punkerji, hipiji, heavymetalci, šminkerji, darkerji in novoromantiki.**

Punkerji, darkerji, heavymetalci in novoromantiki poslušajo natančno določeno zvrst glasbe, ki je opredeljena kot *punk, dark, heavy-metal* ali *pop*. V nasprotju z njimi šminkerji in hipiji nimajo posebne glasbene zvrsti, ki bi jih opredeljevala in bi jo določili. Vse omenjene subkulture so imele tudi svoj slog oblačenja, po katerem so bile prepoznavne že na zunaj, brez osebnega stika, kar je bilo velikokrat želja pripadnikov neke skupine. S tem, da so pokazali svojo pripadnost, so se izognili občutku izključenosti iz družbe, v kateri so živeli, čeprav so bili izobčeni kot družbena skupina.

Po predavanju smo si bili vsi edini, da je fenomen subkultur širok in izredno zanimiv za raziskovanje. V vsaki družbi je veliko subkultur

in mnogo jih je še povsem neraziskanih, zato odpirajo nove možnosti in pomenijo izziv za raziskovalce tovrstnih družbenih pojavov.

(Katarina Župevc)

Za predavanje z naslovom Problem konstrukcije nacionalne identitete v Črni gori je asistent oddelka etnologije in antropologije iz Beograda Saša Nedeljković izbral zelo aktualno temo, ki se posredno nanaša na vse države nekdanje Jugoslavije. Govoril je o različnih vidikih nacionalne identitete, ki (kljub problematičnosti izraza) omogočajo raznovrstna preučevanja etničnosti in nacionalizma, katerega izbruh v zadnjih letih je hvaležno težišče raziskav različnih strokovnjakov.

»Identiteta oziroma identifikacija je rezultat zapletene mreže odnosov do drugih. Med nami in drugimi so naše predstave o drugih in nas samih, pa tudi predstave drugih o nas: naše znanje je zasnovano na operacionalizaciji in sistematizaciji predstav, ki temeljijo na omejenem številu informacij,« je poudaril Nedeljković. To pomeni, da za svojo identifikacijo obvezno potrebuješ nekaj, s čimer se identificiraš v odnosu do nečesa. Za identifikacijo mora vedno obstajati nasprotje, ker pa je vsaka identifikacija večstoletni projekt, je spremenljivost njenega notranjega pomena, bistva, jasna sama po sebi. Vsi odnosi so namreč prej ali slej predmet redefiniiranja, povzročena z novimi vprašanji bodisi »zaradi sprememb v okolju bodisi zaradi sprememb v domeni ciljev, spoznanj, potreb in možnosti eksistence, ki gradijo določen odnos«. V ospredje tako pridejo vprašanja, kdaj se začne dojemanje naroda kot posebne enote, kako poteka identifikacija v njej glede na politično usmerjenost, dinastijo, kaj se zgodi z narodnostno pripadnostjo ob širitvi oziroma okupaciji države in kako se zmanjšuje oziroma povečuje pomen identificiranja s soplemenjaki ali sodržavljanji. Hkrati je treba poudariti paradoks – vsaj navidezno trdnost identifikacije v nekem trenutku. Zahteva namreč popolno prepričanost posameznika o nečem. Ta je nujno potrebna, saj identifikacija pomeni neko usmeritev v življenju, ki se ujema s človekovo potrebo po stabilnosti oziroma varnosti. Naštete so le glavne značilnosti, ki so tu le nakazane, nacionalizem zadnjih let pa je ob njih vsekakor jasnejši ...

(Sara Pistotnik)

Gordana Gorunović je vodila razpravo o študentskih protestih v Beogradu med letoma 1996 in 1997 ter pisanju zbornika »O studentima i drugim demonima«, ki govori prav o tej temi. Zbornik je uredila skupaj z Ildiko Erdei, sestavljen pa je iz dvanajstih krajših raziskav in slikovne priloge. Diskutantka je povedala, da so v študentskih protestih videli priložnost za terensko raziskovanje po načelu »ethnology at home« (etnologije domačega terena), kar pomeni raziskovanje znanih stvari in pogled od znotraj. Protesti so potekali zlasti na ploščadi pred Filozofsko fakulteto, na kraju, kjer se študenti zadržujejo vsak dan in ki ga dobro poznajo. Informacije so zbirali med pogovori z demonstranti, z opazovanjem z udeležbo, krajšimi anketami in nestrukturiranimi intervjuji. Analizirali so propagandno gradivo in transparente, fotografirali in tudi sami sodelovali pri organizaciji protesta. Ta je izbruhnil pozimi 1996, ko je Milošević ukradel lokalne volitve in za rektorja beo-

1 »Mešoviti brak, mešoviti brakovi izmedju igre i realnosti.«

2 Nekatero fotografije s seminarja so dostopne na spletni strani <http://www2.arnes.si/guest/bmatja>.

grajske univerze postavil svojega sodelavca. To je v ljudeh, ki so pričakovali zmago opozicije in s tem spremembe, prebudilo odpor. Protestirati so začeli privrženci opozicijskih strank, že četrty dan pa so se jim pridružili študenti. Prvi teden se je število protestnikov z deset tisoč povečalo na dvesto tisoč, vztrajali pa so 84 dni, od novembra 1996 do marca 1997. Študenti so trdili, da njihovi protesti niso niti v najmanjši povezavi s strankarskimi, le potekali so vzporedno. Na njihovih transparentih so bili junaki iz risank, slike Boba Marleyja, besedila skupine Rage against machine, Georgea Orwella, Franza Kafke ... Protestirali so tako, da so se v kolonah z napisi sprehajali po mestu, po vnaprej določeni poti in ob spremljavi zvoka iz piščalk in drugega hrupa. Miloševića so kmalu začeli motiti, zato se je vpletla policija. Napravila je kordone, da bi preprečila »sprehode«, a ljudje so se vseeno množično zbirali. Imeli so široko podporo tudi tistih, ki se niso udeleževali protestov, ampak so vsak večer med glavnim televizijskim dnevnikom na balkonih ropotali z lonci, da bi preglasili lažno propagando RTS. Sčasoma je oblast protestnikom prepovedala sprehajanje po Dedinjah, kjer stanujejo vplivne osebe, kot sta (bila) Milošević in Arkan. Srbska skupščina je februarja 1997 sprejela zakon, po katerem je priznala opozicijski koaliciji Skupaj zmago na volitvah. Čeprav je to osrečilo veliko študentov, so se nekateri počutili tudi izdane: na začetku so se odločili, da protesti ne bodo povezani s strankarsko politiko, potem pa se je nekaj ljudi, ki so imeli veliko vlogo v protestih, včlanilo v stranke. Kljub nasprotnemu mnenju politikov ljudje niso šli na ulice zaradi njih, ampak splošnega nezadovoljstva, zaradi želje po spremembah in življenju v normalni državi. Po protestih je zavladalo splošno razočaranje, saj so ljudje opazili, da se pravzaprav ni nič spremenilo kljub zmagi opozicije.

(Živa Bobek)

Delavnica z naslovom »Mešoviti brak, mešoviti brakovi izmedju igre i realnosti« (Mešani zakon, mešani zakoni med igro in realnostjo), ki jo je vodila Vesna Vučinić, je bila zelo zanimiva že zaradi narave in pomena prvega Roaming Anthropology seminarja ter hkrati zelo dinamično izpeljana, kar je seveda ustrezalo vsem udeležencem.

Tema mešani zakon je bila in je še vedno zelo aktualna zaradi nas, udeležencev samih, saj mnogo ljudi iz Slovenije in vse nekdanje Jugoslavije izhaja prav iz takega zakona, hkrati pa ponuja številna izhodišča za zanimive raziskave.

Delavnica »Pioniri maleni« - otroštvo v socializmu.

Foto: Bojan Matjašič.

Spremnstvo ob odhodu slovenskih študentov.

Foto: Helena Dembsky.

Po uvodnem predavanju nam je Vučinićeva dala nalogo, da si izberemo namišljenega prihodnjega življenjskega sopotnika iz ene izmed treh držav nekdanje Jugoslavije in izpolnimo vprašalnik. Vprašanja so se nanašala na zdajšnje in možno prihodnje veroizpoved, število in imena prihodnjih otrok, potek in kraj poročnega obreda, vzgojo otrok, kraj bivališča in praznike, ki jih par namerava praznovati na skupni poti. Zastavljena so bila zelo resno, sam način dela, ki je bil bolj podoben igri, pa je popestril sicer zelo delovno ozračje v beograjskem Etnografskem muzeju.

Udeleženci seminarja smo bili hitro presenečeni, saj kot mladostniki še vedno živimo z nekim idealističnim pogledom na zakon, ki temelji izključno na ljubezni in zaupanju, ter se morda še zmeraj ne zavedamo prav dobro, kakšna odrekanja in prilagajanja so potrebna za uspešno skupno pot. Kmalu smo se namreč znašli zagati glede števila in imen otrok, prebivališča in predvsem prihodnje veroizpovedi. Morda sta bili edini področji, na katerih smo se strinjali, vzgoja otrok in praznovanje nekaterih praznikov. Zdi se nam namreč - tako kot že zamisel o mešanem zakonu in nekakšnem združevanju ljudi, ki izhajajo iz različnih etničnih in kulturnih okolij - nadvse pomembno in pošteno, da pustimo vsaj našim otrokom prosto pot pri sprejemanju odločitev in jih ne posiljujemo s svojimi idejami o narodnosti in veroizpovedi ter poskušamo zblizati vsaj prihodnje generacije.

(Helena Dembsky)

